

Ahhaa-ahhaa- mul selge on A!

Kes oskaks öelda, millised teosed on meie elus tähtsamad, kas entsüklopeediad või seaduskogud? Ei, hoopis tavalised aabitsad ja õpikud on need, mis meie esialgse maailmapildi oma raamistikku asetavad.

Lapsed ei tea, kas trükitud lehekülgedel seisev on tendentslik või suisa väär. Lapsed on lapsed - ahnelt ja siiralt kõike tõe pähe võttes kujundavad nad oma nägemuse ühiskonnast, mis võib isegi ajapikku muutuda, kuid alateadvuses säilib.

Me võime oma mõistusega naerda sotsialistliku süsteemi üle, kuid alateadvuses pesitseb meis teadmine, et "väike Volodja oli juba lapsena väga andekas" ja "ka kõige suuremas viletsuses ei unustanud Vladimir Iljitš hoolitsemast laste eest".

Kõik saab alguse aabitsast. Meie aabitsa ajalugu ulatub 16. sajandisse, esimesed laste lugemisõpikud olid saksa päritolu. Järgmiseks õppeaastaks on riigi poolt kinnitatud 4 erinevat aabitsa varianti. Avame ning tsiteerime tun-

tuimat ja kindlasti ka enam vastuka- ja tekitanud Viivi Luige oma:

- Lapsed nurusid: "Ema, loe Jeesusest." Ja ema luges: "Sündis suur maavarisemine. Issanda ingel tuli taevast, läks Jeesuse haua juurde ja veeretaski kivi selle suult ära (...)" (lk 77)

- "(...) Jumal, kaitse meie maja. Kaitse meie ema ja isa. Kaitse ka kõiki lapsi." (lk 12)

Koos Epp-Maria Kokamäe sündantlõhestavate illustatsioonidega jääb mulje, nagu oleks tegemist mingi pühapäevakooli õpikuga. Aga ei, see on mõeldud hoopis tavalise kooli 1. klassi lastele. 6-7-8-aastane laps tajub maailma vahetult, kas maksab temasse istutada mõtet, et habemega mees vaatab pilve pealt alla? Usk võetakse vastu siis, kui ollakse valmis objektiivselt mõistma oma otsuse sügavust,

pole mõtet seda tunnet inimestesse kunstlikult sisse süstida. Tähelepanu äratav ka lugemisharjutuste keerukus, mis vististi peaks laiendama laste silmaringi. Tekib aga ketserlik kahtlus, kas pole tegemist peene irooniaga laste üle. Igaüks võib selles ise veenduda järgmiste konstruksioonide põhjal:

- "Zhanna sõi Zaporozhje linnas sõstrazheleed."

- "Quebecis elab ka eestlasi."

- "Fanni ja Frank vaatasid Frankfurdis fantastilist filmi."

- "Wienis elab viiuldaja Walter Waffe."

- "Yrjö ja Lydia lõpetasid Jyväskylä ülikooli."

Tunda on, mis elukutsega inimene on aabitsa autoriks: "(...) Isa sõnas tõsiselt: Selle raamatu kirjutas Hermann Hesse. Oled tubli poiss, kui selle mees pead." (lk 60) Teos on looritatud nii sügava filosoofiaga, et hakkad paratamatult kahtlema, kas juba traditsioonidega "Mõmmi-aabits" mitte alaarenenutele mõeldud pole?

HARIDUSMINISTEERIUMIS KINNITATUD INGEL: Epp-Maria Kokamäe illustatsioon Viivi Luige aabitsale.

Peenelt on tõgatud ka meie presidenti: "Kui Johannes oma jäätise ära sõi, siis läks ta tuju heaks ja ta naeris, suu kõrvuni. Üks mees läks mööda ja ütles: "Vaata aga vaata, viimati tuleb sellest poisist veel president!" (lk 30)

Sellises mõtete pööristuules jääb ehedalt lapsepärane ja neutraalselt ateistlik Lilian Kivi ja Milvi Roosilehe aabits muidugi ilmselt varju. Loodetavasti eelistab enamik õpetajatest siiski lugemisraamatuid, mis kannavad endas objektiivset teavet ja väärtushinnangut ning mis ei haara last kohe- selt raudsesse haardesse.

Veelgi põnevam on Tiia Toometi Eesti ajaloo õpik 5. klassile. Seda lugedes tuleb pähe mõte, et üllatavalt on Eesti taasiseseisvumist võimalik näidata väga erinevalt. Huvitav on parlamentaristlikus riigis lugeda õpikust, et 1920. a. põhiseaduse järgi: "(...) kulus hulk aega omavahelisteks kemplemisteks, riigi huvid jäid sageli tahaplaanile". Eesti uuematest riigimeestest on leidnud äramainimist E. Savisaar ("laste keskel"), A. Rüütel, V. Väljas, M. Lauristin, L. Meri. Õpiku järgi on määrav tähtsus EV taastamisel konkurentsitu- tult Ülemnõukogul, ühel korral (!) on muu seas ära märgitud ka Eesti Kongress.

"Eesti ajalugu" 11. klassile (autorid K. Arjakas, M. Laur, T. Lukas, A. Mäesalu) on EV taastamise suhtes objektiivsem, küll aga käsitleb 1930. aastate sündmusi pehmelt öelda ühekskülgelt - rõhu-

tatakse jällegi parteipoliitika teo- võimetust, riigi poliitikat lahatakse läbi kahe "unustamatu": K. Päts & J. Laidoner.

Milline näeb üldse välja õpiku- te valmimise protsess? Eestis on 7 kirjastust, mis võiksid anda välja õpikuid, põhilisemad nendest on kirjastused "Koolibri" ja "Avita". Tavaliselt on kirjastustel olemas ka autorid, kes kirjutavad konkreetse õpiku. Autorite puudumisel aga pöördutakse Kooliameti osakon- dade metoodikute poole, kes avita- vad oma soovitusel. Valmis käsi- kiri retsenseeritakse vähemalt 2 eksperdi poolt, misjärel see esita- takse Kooliametile. Käsikirjale an- nab oma hinnangu ka Kooliameti ekspertgrupp, positiivse arvamuse korral on lõplik sõna Kooliameti üldhariduse õppekavade osakon- nal. Viimati nimetatud osakonnal on 3 erinevat otsustamisvõimalust:

- 1) käsikiri kinnitatakse õpikuks ja selle ostab välja riik;
- 2) käsikiri jäetakse soovitata- vaks alternatiiviks, selle võib välja osta kool, kui peab seda õigeks;
- 3) käsikiri kiidetakse lihtsalt heaks ja seda võidakse kasutada abimaterjalina.

Ajalooõpikute puudus seisneb selles, et nad kannavad autorite subjektiivset nägemust ja on liialt isiksustekesksed ning riiki fetišeerivad. Samas on see ka para- tamatu - õpikutel ilutseb tekst: "Kinnitatud EV Haridus- ja Kul- tuuriministeeriumi poolt." Riik läh- tub aga alati (ala)teadlikult soovist vormida kuulekate kodanike massi ja näha iseennast paremas valgus- ses. Lahenduseks võiks siin olla ühiskondliku sihtkapitali moodus- tamine, mis sõltumatute kirjandus- inimeste, metoodikute ja ajaloolas- te juhitavana kujundab hariduselu seda lõiku. Koolidel peaks olema absoluutne õigus otsustada, milline õpik nende vajadusi rahuldab. Sellesse protsessi oleks hädavaja- lik kaasata ka lapsevanemaid ning vanemate klasside õpilasi.

Ajalooline mälu ja laste avatud teadvus on liiga õrnad selleks, et nendega hoolimatult ümber käia.

**URMAS REINSALU
KEN-MARTI VAHER**

LAPSI ARMASTAV RIIGIISA : Foto Tiia Toometi ajalooõpikust viiendale klassile.

Kohalike eelarvete kulud haridusele ja teadusele ühe inimese kohta, 1993

Eesti Statistikaameti andmetel

